

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
ŽUPANIJA ZAPADNOHERCEGOVAČKA
URED VLADE ZA EUROPSKE INTEGRACIJE

Broj: 15-64/18

Široki Brijeg, 16. srpnja 2018. godine

Godišnje izvješće o razvoju sa izvješćem o provedbi Strategije za 2017. godinu

---

Široki Brijeg, srpanj 2018.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Stupanj razvoja županije	4
2.1. Demografske karakteristike i kretanja	4
2.2. Gospodarski pokazatelji.....	5
2.3. Društveni pokazatelji.....	10
2.4. Okoliš i infrastruktura.....	18
3. Sustav upravljanja razvojem	20
3.1. Organizacijski kapaciteti	20
3.2. Ljudski kapaciteti.....	20
3.3. Financijski kapaciteti	20
4. Pregled provedbe strategije za 2017. godinu	22
4.1. Struktura strategije	22
4.2. Kratki sažetak akcijskog plana za 2017-2019. godinu	22
4.3. Ukupan pregled provedbe strategije za 2017. godinu	23
4.4. Pregled financijskih ulaganja za 2017. godinu.....	25
4.5. Zaključak.....	29

1. Uvod

Izvešće prikazuje stanje u gospodarskom i društvenom razvoju Županije Zapadnohercegovačke u prethodnoj godini s tim da se prikazuju trendovi u odnosu na prethodne tri godine, tj. od 2015. do 2017. godine. Izvešće o razvoju prati odabrane pokazatelje i trendove koji su u pojedinim segmentima uspoređuju sa Federacijom BiH i drugim županijama u Federaciji BiH. Također, prikazani su određeni razvojni pokazatelji po općinama te gradu.

Podaci koji su se koristili u pripremi ovog Izvešća o razvoju su prikupljeni od Federalnog zavoda za statistiku, Federalnog zavoda za programiranje razvoja, Zavoda za zdravstveno osiguranje ŽZH, Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH, Općina Ljubuški, Grude i Posušje, te Grada Široki Brijeg kao i poslovna baza Bisnode Portfolio Intelligence.

Kao posebno poglavlje Izvešća o razvoju je i Pregled provedbe Strategije razvoja ŽZH u 2017. godini, odnosno pregled provedenih projekata i aktivnosti po strateškim i prioritetnim ciljevima te iznos sredstava uloženi u projekte i aktivnosti u 2017. godini.

Osnovni ciljevi izvješćivanja o razvoju su:

1. Pratiti stupnja razvoja županije u određenom razdoblju odnosno izvješćivanje o kretanju razvojnih pokazatelja;
2. Pratiti provedbe mjera definiranih u integriranoj strategiji razvoja i prioritetiziranih u trogodišnjem akcijskom planu;
3. Pratiti aktualnost projekata, mjera i prioriteta definiranih u Integriranoj strategiji razvoja i trogodišnjim akcijskim planovima, te na osnovu Izvešća inicirati postupak revizije ili ažuriranja trogodišnjeg akcijskog plana, odnosno integrirane strategije razvoja ukoliko se ukaže potreba.

Izradu Izvešća o razvoju, kao i sveukupan proces izrade i provedbe Strategije razvoja, podržava zajednički projekt Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP), Projekt integriranog lokalnog razvoja ILDP.

2. Stupanj razvoja županije

U ovom se poglavlju prikazuje kretanje razvojnih trendova u Županiji Zapadnohercegovačkoj (ŽZH) u protekle tri godine tj. za razdoblje 2015-2017. Razvojni trendovi su prikazani prema odabranim pokazateljima kako na razini županije tako i na razini općina i grada. Razvojni pokazatelji su grupirani u tri skupine: gospodarstvo, društvo i okoliš/infrastruktura.

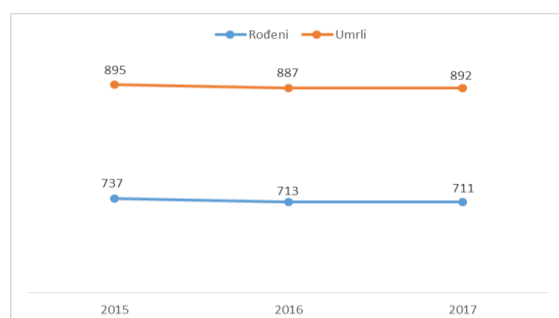
2.1. Demografske karakteristike i kretanja

U segmentu demografije prikazani su trendovi po ključnim pokazateljima kao što su: broj stanovnika, prirodni priraštaj i gustoća naseljenosti. Prema popisu stanovništva iz 2013. godine ŽZH ima 94.898 stanovnika od čega su 47.311 žene. Općina Grude broji 17.308 stanovnika, općina Ljubuški 28.184 stanovnika, općina Posušje 20.477 stanovnika i grad Široki Brijeg broji 28.929 stanovnika. Kada usporedimo podatke o broju stanovnika prema popisu stanovništva iz 2013. godine te podatke o procjeni prisutnog stanovništva u 2017. prema Federalnom zavodu za statistiku, vidimo da je prema službenoj statističkoj procjeni nešto manje stanovnika nego prema popisu stanovništva iz 2013. godine.

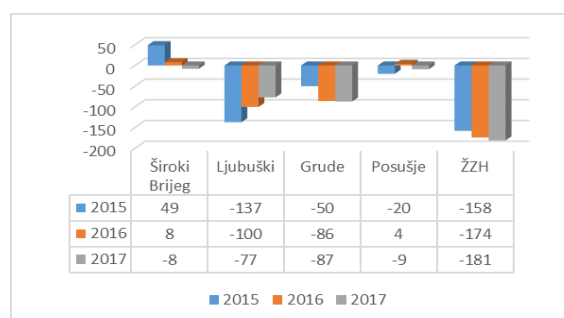
OPĆINE I GRAD	BROJ STANOVNIKA (Popis stanovnika iz 2013.)	BROJ STANOVNIKA (Procjena prisutnog stanovništva u 2017.)
Općina Grude	17.308	16.947
Općina Ljubuški	28.184	27.505
Općina Posušje	20.477	20.324
Grad Široki Brijeg	28.929	28.920
Županija Zapadnohercegovačka	94.898	93.696

Tabela 1: Broj stanovnika u ŽZH (Popis stanovništava iz 2013. godine)

Kada promatramo stopu prirodnog priraštaja možemo vidjeti da je na razini ŽZH stopa prirodnog priraštaja negativna odnosno da više ljudi umire nego što se rađa. Prirodni priraštaj u ŽZH je negativan kroz sve tri godine promatranog razdoblja. U 2015. godini broj rođenih je iznosio 737, a umrlih 859 što znači da je prirodni priraštaj bio -158. U 2016. godini broj rođenih je iznosio 713, dok je broj umrlih iznosio 887, a rezultat je bio negativan prirodni priraštaj i to -174. U 2017. godini ŽZH broji 711 rođenih i 892 umrlih, te je za tu godinu prirodni priraštaj iznosio -181.

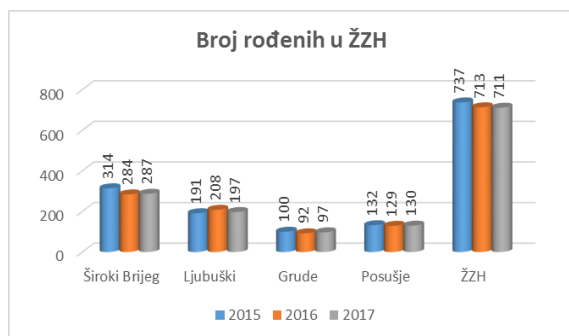
Slika 1: Odnos rođenih i umrlih u ŽZH (Izvor: FZS)

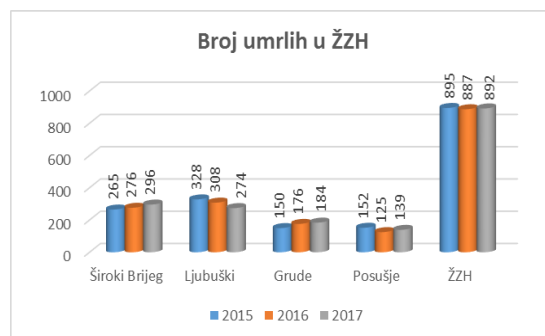
Slika 2: Prirodni priraštaj u ŽZH (Izvor: FZS)

Prema analiziranim podacima po općinama u ŽZH, općina Grude i općina Ljubuški su kroz sve tri promatrane godine imale negativan prirodni priraštaj, s tim da se u općini Ljubuški taj trend smanjuje. Općina Posušje je 2015. i 2017. godine imala negativan, dok je 2016. godine imala pozitivan prirodni priraštaj. Grad Široki Brijeg je kroz prve dvije promatrane godine imao pozitivan prirodni priraštaj dok je u 2017. godini imao negativan prirodni priraštaj.

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

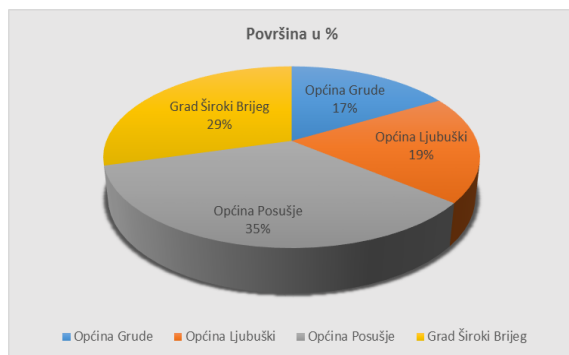
Slika 3: Broj rođenih (Izvor: FZS)

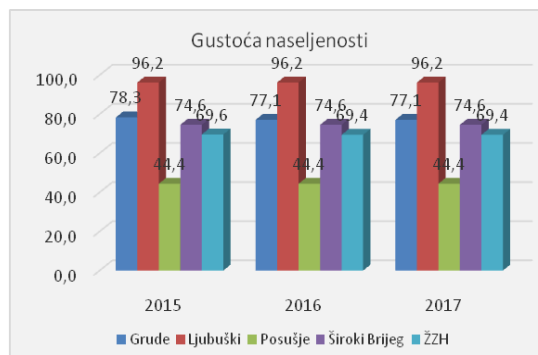
Slika 4: Broj umrlih (Izvor: FZS)

Kada promatramo gustoću naseljenosti može se zaključiti kako je ŽZH ruralna regija. Naime, prosječna gustoća naseljenosti u ŽZH iznosi 69,4 stanovnika po km², te se karakterizira kao ruralna regija (Prema OECD kriterijima ruralnim područjem se smatra područje koje ima ispod 150 stanovnika na kvadratni kilometar). Površina ŽZH iznosi 1363 km², a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, broj prisutnog stanovništva u 2017. godini je bio 93.696.

Površinom u ŽZH je najveća općina Posušje sa 461 km², slijedi grad Široki Brijeg sa 388 km², zatim općina Ljubuški sa 253 km², te najmanja općina površinom je općina Grude sa 221 km². U postotcima općina Posušje zauzima 35% teritorija županije, grad Široki Brijeg 29%, općina Ljubuški 19%, te općina Grude 17% površine.

Slika 5: Površina ŽZH i udio općina i grada (Izvor:FZS)

Slika 6: Gustoća naseljenosti u ŽZH (Izvor: FZS)

Kada promatramo gustoću naseljenosti po općinama i gradu proizlazi kako je općina Ljubuški najgušće naseljena, zatim općina Grude, slijedi grad Široki Brijeg, a najrjeđe naseljena je općina Posušje.

2.2. Gospodarski pokazatelji

U ovom poglavlju daje se kratki pregled osnovnih razvojnih pokazatelja i njihovi trendovi u promatrane tri godine tj. od 2015. do 2017. godine. Također, prikazana je i poslovna učinkovitost gospodarstva u ŽZH koja je temeljena na podacima poslovnih subjekata u ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2017. godinu.

Prema podacima iz poslovne baze Bisnode Portfolio Intelligence u ŽZH je u 2017. godini bilo 1.182 poslovna subjekta koji su predali završno financijsko izvješće za 2017. godinu. Pregled financijskog poslovanja ova 1.182 poslovna subjekta pokazuje rast prihoda, rast neto dobiti i rast broja zaposleni kroz promatrano razdoblje.

Broj poslovnih subjekata koji su predali završne račune u promatranom razdoblju je porastao za 29 subjekata. Ovdje je potrebno napomenuti da se podaci temelje na podacima iz predanih završnih financijskih izvješća za 2017. godinu.

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

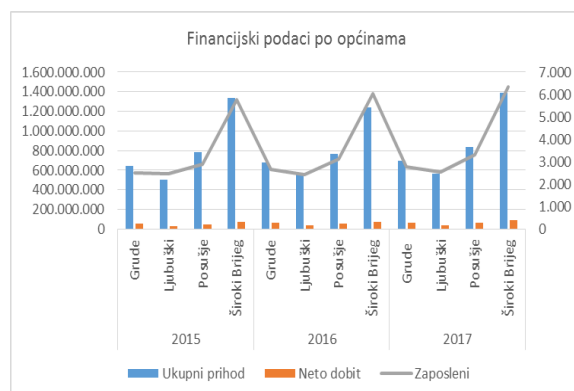
Ukupni financijski podaci ŽZH	2015	2016	2017
Ukupna poslovna aktiva	3.473.721.014	3.560.953.375	3.699.664.893
Kapital	1.918.627.682	1.961.851.898	1.980.752.670
Dugoročne obveze	324.013.629	418.525.940	445.058.941
Ukupni prihodi	3.264.387.537	3.243.466.446	3.493.737.342
Neto dobit	206.507.937	235.742.248	256.599.029
Izvoz	527.691.748	447.147.712	548.234.371
Zaposleni	13.608	14.243	14.944
Broj kompanija	1.153	1.164	1.182

Tabela 2: Pregled ukupnih financijskih podataka za ŽZH (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

Ako usporedimo gospodarstva po općinama i gradu u ŽZH, gospodarski je najjači grad Široki Brijeg. Kroz sve tri promatrane godine imao je najveći broj poslovnih prihoda, najveći broj poslovnih subjekata, najviše radnih mjesta i neto dobit. Međutim, u sve tri općine i gradu, kroz promatrane razdoblje ukupni prihodi su se povećali. U postotcima najveći porast poslovnih prihoda bilježi općina Ljubuški i to 12,12%. Općina Grude bilježi porast poslovnih prihoda za 9,03%, a općina Posušje za 6,93%. U Širokom Brijegu ukupni prihodi su se povećali za 4,17% kroz promatrano razdoblje.

Neto dobit ima pozitivan trend u općinama Grude i Posušje te u Širokom Brijegu, dok općina Ljubuški bilježi negativan trend od 2016. do 2017. godine. U ukupnom promatranom razdoblju u postotcima najveći porast neto dobiti bilježi općina Posušje 32%, slijedi Široki Brijeg sa povećanjem od 28,82%. Općina Grude zabilježila je porast neto dobiti za 21,63%. Iako je općina Ljubuški zabilježila negativan trend kroz zadnje dvije promatrane godine, kroz ukupno promatrano razdoblje zabilježila je pozitivan trend neto dobiti i to porast od 6,94%.

Najveći porast broja zaposlenih ima općina Posušje. Općina Posušje je kroz tri promatrane godine zabilježila rast broja zaposlenih od 14,90%. Slijede grad Široki Brijeg i općina Grude sa povećanjem broja zaposlenih od 9,92% odnosno 9,85%. Općina Ljubuški zabilježila je porast broja zaposlenih za 3,50%.

Slika 7: Financijski podaci po općinama za poslovne subjekte koji su predali završna financijska izvješća (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

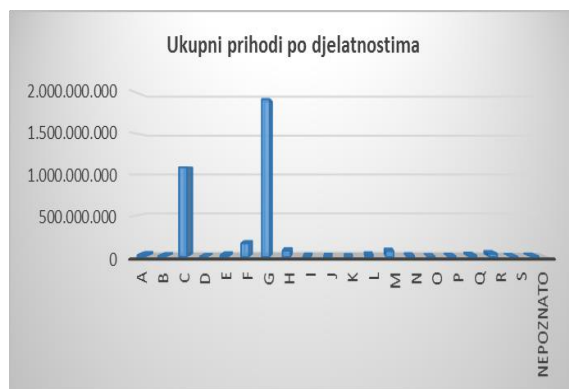
Slika 8: Broj subjekata po djelatnostima ŽZH u 2017. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

Najviše pravnih subjekata u ŽZH se bavi trgovinom na veliko i malo (djelatnost grane G) 41%, te prerađivačkom industrijom (djelatnost grane C) 19% (Slika 8.).

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Slika 9: Broj zaposlenih po djelatnostima u 2017. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

Slika 10: Poslovni prihodi po djelatnostima u 2017. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

U 2017. godini najviše poslovnih prihoda ostvareno je u trgovini na veliko i malo (djelatnost grane G). U istoj djelatnosti zabilježen je i najveći broj zaposlenih osoba. Najvišu dobit i najveći izvoz u 2017. godini zabilježila je prerađivačka industrija (djelatnost grane C).

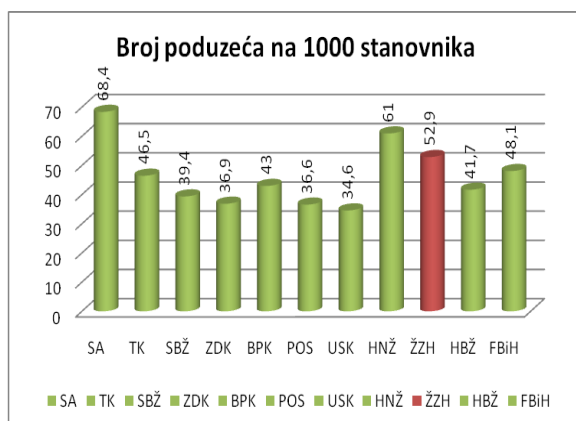

Slika 11: Dobit po djelatnostima u ŽZH u 2017. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

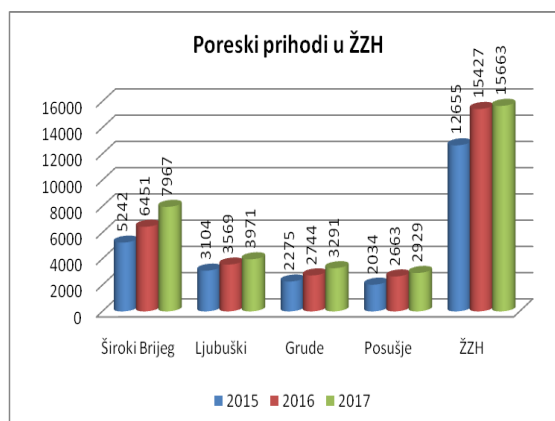

Slika 12: Izvoz po djelatnostima u ŽZH u 2017. godini (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

Gledano statistički ŽZH je treća po redu u Federaciji BiH po broju poduzeća na 1000 stanovnika. U usporedbi broja poduzeća na 1000 stanovnika sa ostalim županijama u FBiH, više poduzeća na 1000 stanovnika imaju jedino Sarajevska županija i Hercegovačko-neretvanska županija.

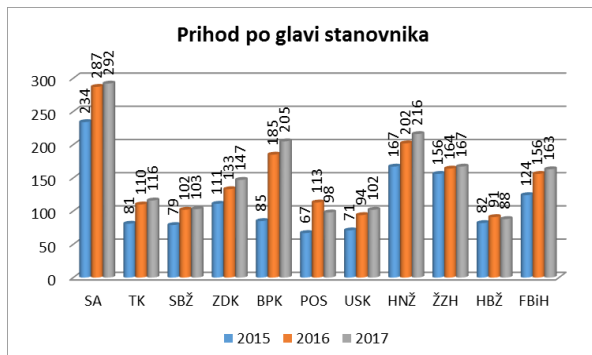
Slika 13: Broj poduzeća na 1000 stanovnika po županijama (Izvor:FZS)

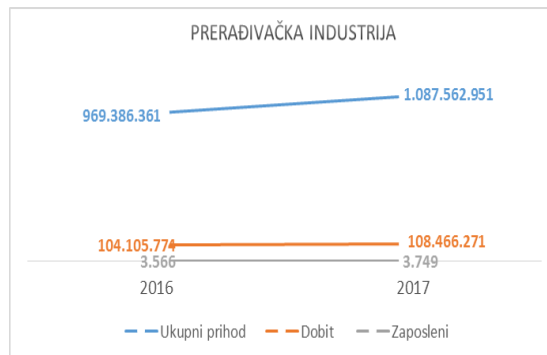
Slika 14: Poreski prihodi u ŽZH (Izvor:FZS)

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

U analizi poreskih prihoda u posljednje tri godine vidljivo je da ŽZH bilježi trend rasta poreskih prihoda kao i sve jedinice lokalne samouprave u ŽZH. U usporedbi prihoda po glavi stanovnika po županijama, ŽZH je u 2017. godini bila na četvrtom mjestu. Više prihoda po glavi stanovnika u 2017. godini imale su Sarajevska županija, Herecegovačko-neretvanska županija i Bosansko-podrinjska županija.

Slika 15: Prihodi po glavi stanovnika po županijama (Izvor:FZS)

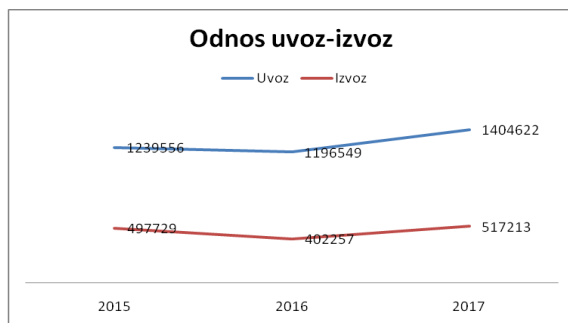

Slika 16: Prerađivačka industrija u ŽZH (Izvor: Bisnode Portfolio Intelligence)

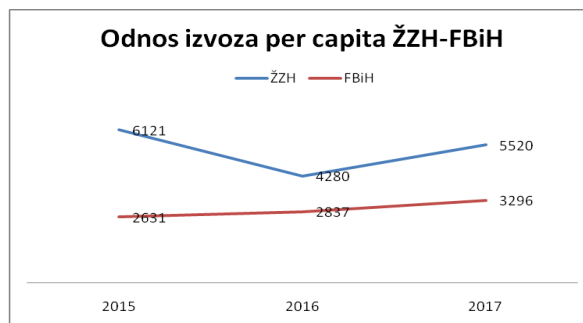
Prerađivačka industrija u ŽZH se nalazi na drugom mjestu najzastupljenijih djelatnosti. U razdoblju od 2016. do 2017. godine prerađivačka industrija bilježi porast poslovnih prihoda, neto dobiti, zaposlenih dok je broj subjekata koji su predali završne račune u padu. U 2016. je bilo 234 subjekta, a u 2017. godini 223 subjekta što označava pad za 4,7%. Poslovni prihodi su se povećali za 12,2%, a neto dobit za 4,19%. Broj zaposlenih je u promatrane dvije godine porastao za 5,13%.

Kada promatramo indeks obujma industrijske proizvodnje od polazne 2015. godine vidljivo je da je u 2016. godini došlo do pada od oko 1%, te u 2017. godini ponovno dolazi do laganog rasta za isti postotak.

Kada promatramo odnos uvoza i izvoza u ŽZH u promatranom razdoblju možemo vidjeti kako je trend rasta uvoza nešto veći u 2017. godini u odnosu na trend rasta izvoza. Izvoz je u razdoblju od 2015. do 2016. godine bio u padu, te je od 2016. do 2017. godine došlo do porasta izvoza. U 2017. godini vrijednost izvoza u ŽZH iznosila je preko 500 milijuna KM, što je za oko 19 milijuna KM više nego u početnoj promatranoj godini. Izvoz po glavi stanovnika u ŽZH ima trend rasta od 2016. godine i veći je u odnosu na izvoz po glavi stanovnika u Federaciji BiH.

Slika 17: Odnos uvoza i izvoza u ŽZH (Izvor: FZS)

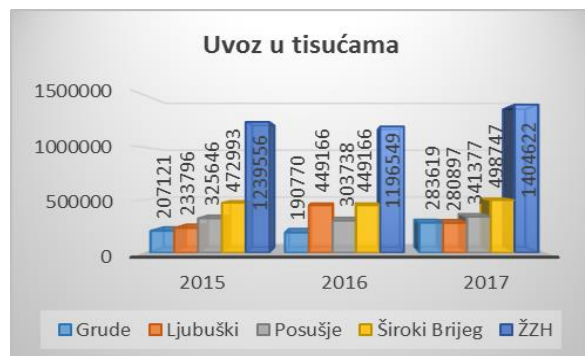
Slika 18: Odnos izvoza po glavi stanovnika između ŽZH i FBiH (Izvor: FZS)

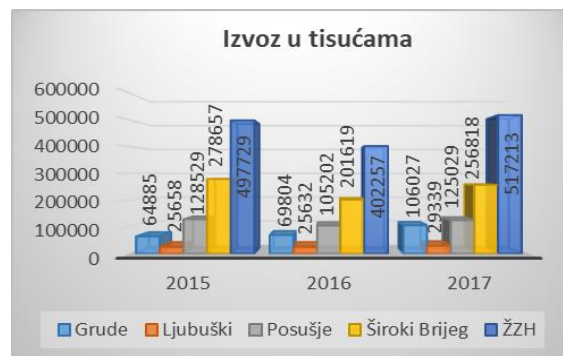
Izvjješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Promatrajući općine i grad pojedinačno u promatranom razdoblju, može se vidjeti da općina Grude bilježi najveći porast uvoza i to za 36,93%. Slijedi općina Ljubuški s povećanjem uvoza za 20,15%. Najmanji porast uvoza zabilježila je općina Posušje i to od 4,83%. U širokom Brijegu uvoz se povećao za 5,45%.

Izvoz je u razdoblju od 2015. do 2016. godine bio u porastu samo u općini Grude, dok su ostale općine i grad bilježile pad izvoza. U zadnje dvije promatrane godine sve općine i grad bilježe trend rasta izvoza.

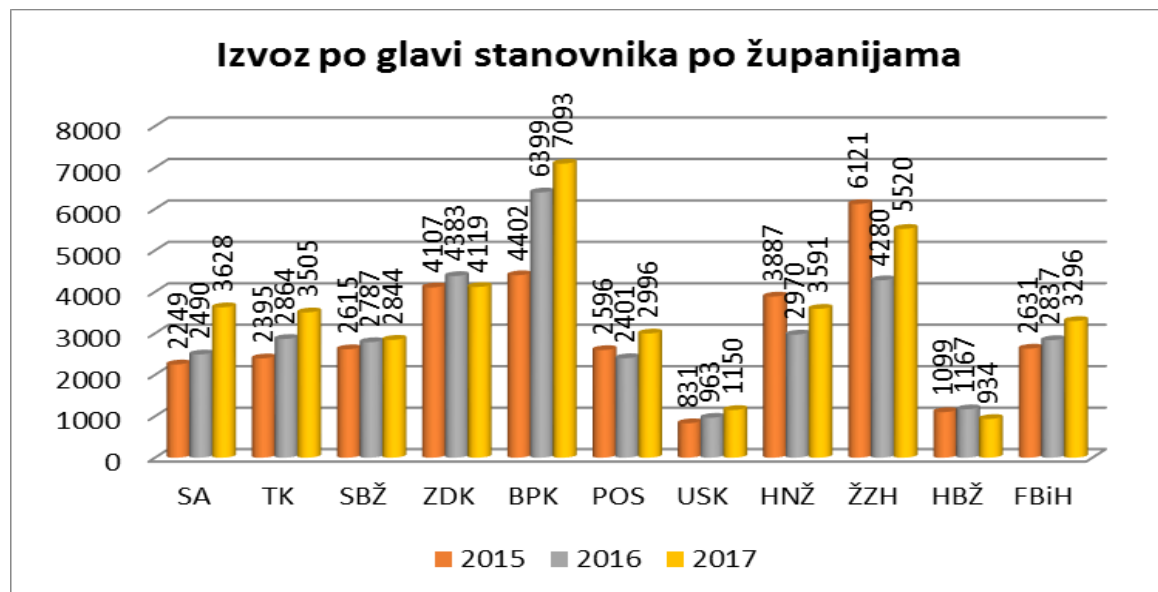

Slika 19: Uvoz u ŽZH u tisućama (Izvor: FZS)

Slika 20: Izvoz iz ŽZH u tisućama (Izvor: FZS)

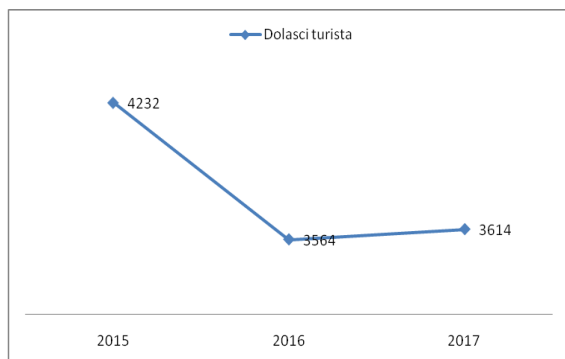
Ako usporedimo izvoz po glavi stanovnika sa ostalim županijama i Federacijom BiH, ŽZH se u 2015. godini nalazila na prvom mjestu. U 2017. godini je samo Bosansko-podrinjska županija imala veći izvoz po glavi stanovnika. Prosječan izvoz po glavi stanovnika u FBiH iznosi 3.296, što znači da je u ŽZH izvoz po glavi stanovnika veći od prosjeka za 67,48%.

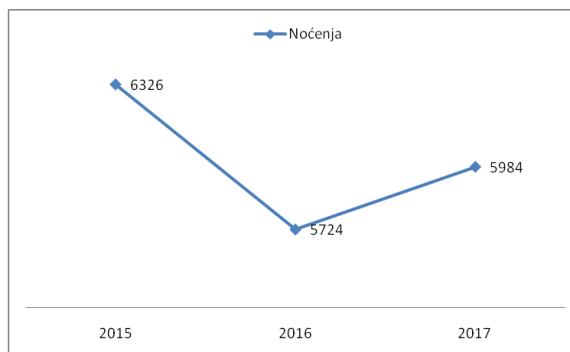
Slika 21 : Izvoz po glavi stanovnika po županijama (Izvor:FZS)

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

U segmentu turizma ŽZH je u prve dvije godine promatranog razdoblja imala negativan trend po podacima dolazaka turista te noćenja turista, te nakon 2016. godine dolazi do blagog rasta. No prema ukupnom promatranom razdoblju od 2015. do 2017. vidimo da se broj dolazaka smanjio za 618 dolazaka, a da se broj noćenja smanjio za 342. Dužina registriranog boravka turista u ŽZH iznosi oko 1,5 dana.

Slika 22: Dolasci turista u ŽZH (Izvor: FZS)

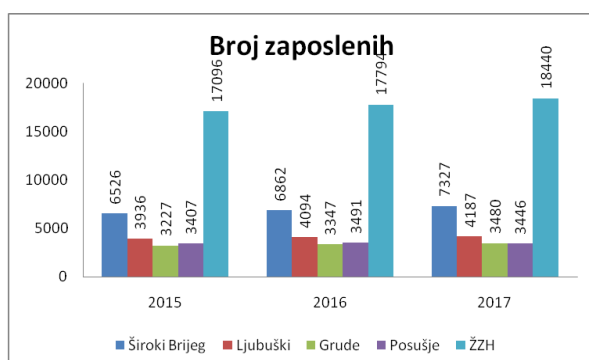
Slika 23: Noćenja turista (Izvor: (FZS)

2.3. Društveni pokazatelji

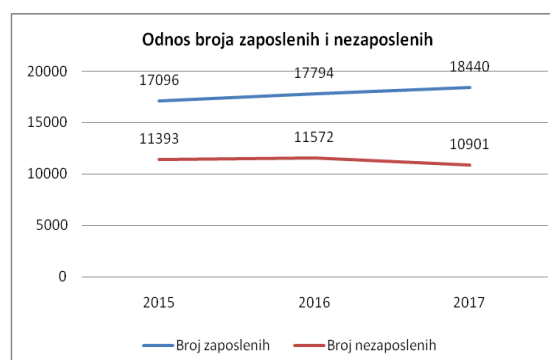
U dijelu društvenih pokazatelja promatrani su podaci vezani za tržište rada, školstvo, zdravstvo, socijalnu zaštitu i sigurnost.

Zaposlenost i nezaposlenost

Broj zaposlenih je u ŽZH kroz sve promatrane godine u porastu. Na razini ŽZH od 2015. do 2017. godine došlo je do povećanja broja zaposlenih za 1.344 odnosno broj zaposlenih se sa 17.096 povećao na 18.440. U isto vrijeme, broj nezaposlenih je u 2017. godini u odnosu na 2015. godinu manji za 492 odnosno 492 osobe se manje vode na evidenciji nezaposlenih. Najveći rast zaposlenih u 2017. godini u odnosu na 2015. godinu bilježi grad Široki Brijeg, i to 801 osobu kroz tri promatrane godine. Slijedi općina Grude sa 253, te općina Ljubuški sa 251, pa potom općina Posušje sa 39 zaposlenih osoba.

Slika 24: Broj zaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

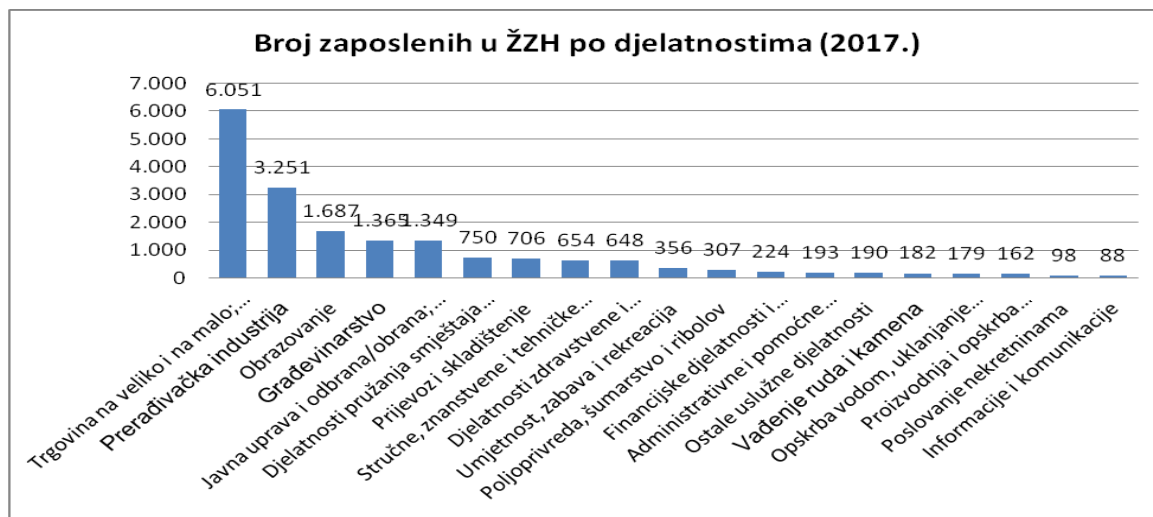

Slika 25: Odnos broja zaposlenih i nezaposlenih (Izvor: FZS)

Broj zaposlenih u poslovnim subjektima koji su predali završna financijska izvješća za 2017. je 14.944 (Izvor: Poslovna baza Bisnode Portfolio Intelligence). Broj zaposlenih u ovoj promatranoj skupini također bilježi rast u promatrane 3 godine. Naime, u 2015. godini je bilo 13.608 zaposlenih dok je u 2017. broj zaposlenih bio 14.944, što je više za 1.336 zaposlenih ili porast za 9,8%.

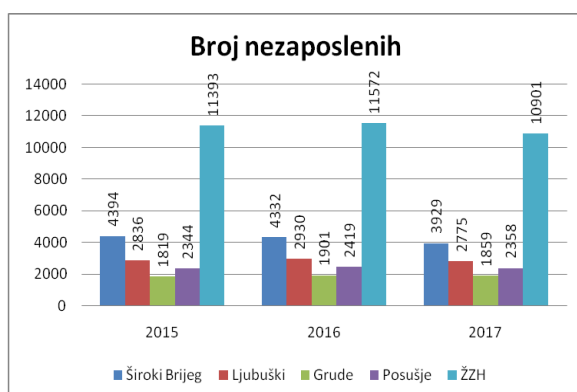
Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Glede strukture zaposlenih po djelatnostima najveći broj zaposlenih je u sektoru trgovine (6051), te potom u prerađivačkoj industriji (3251). Na trećem mjestu je obrazovanje (1687), dok je građevinarstvo na četvrtom mjestu sa 1365 zaposlenih. U javnoj upravi (ovo uključuje javnu upravu, obranu, obvezno socijalno osiguranje) zaposleno je 1349 zaposlenih što je 7% od ukupnog broja zaposlenih.

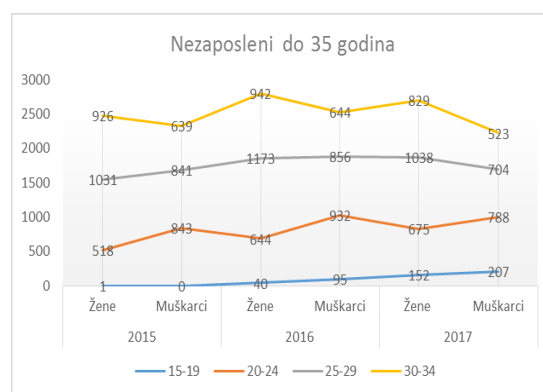

Slika 26 : Broj zaposlenih u ŽZH po djelatnostima u 2017. godini (Izvor: FZS)

Broj nezaposlenih osoba u ŽZH u 2017. godini iznosio je 10.901. U odnosu na početnu promatranu godinu kada je iznosio 11.393, broj nezaposlenih je pao za 4%. Kada promatramo strukturu nezaposlenih u ŽZH prema starosti iz analize možemo vidjeti da do kraja 2017. godine skoro polovicu nezaposlenih čine osobe do 35 godina starosti i to njih 4.916, odnosno 45%. Najveću nezaposlenost do 35 godina starosti čine žene od 25 do 29 godina. Primjetno je povećanje udjela osoba do 29 godina starosti uz istodobno zadržavanje visokog udjela starijih dobni skupina u ukupnoj nezaposlenosti. U strukturi nezaposlenosti prema spolu u ŽZH je kroz sve tri promatrane godine bilo više nezaposlenih žena nego muškaraca. Ovaj trend je prisutan u svim općinama i gradu.

Slika 27: Broj nezaposlenih u 2017. (Izvor: FZS)

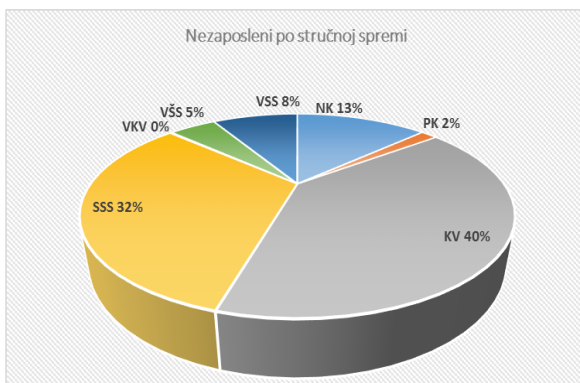

Slika 28: Struktura nezaposlenih po starosti (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

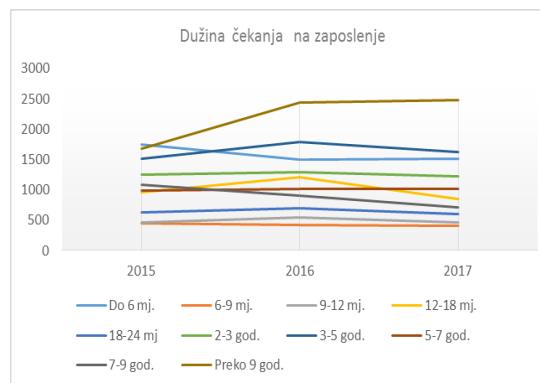
Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Prema kvalifikacijskoj strukturi najveći udio u ukupnoj nezaposlenosti imaju kvalificirani radnici, odnosno osobe sa završenom srednjom školom do 3 godine i to 40%, te osobe sa završenom srednjom školom u trajanju od 4 godine, u postotku od 32%.

U ukupnoj nezaposlenosti dominiraju dugotrajno nezaposlene osobe, a to su one osobe koje traže posao godinu ili više dana. U ukupnoj nezaposlenosti tijekom prve promatrane godine oni su činili 75%, tijekom 2016. godine 79% i tijekom 2017. godine 78% što nas navodi na zaključak da raste broj strukturalno nezaposlenih.

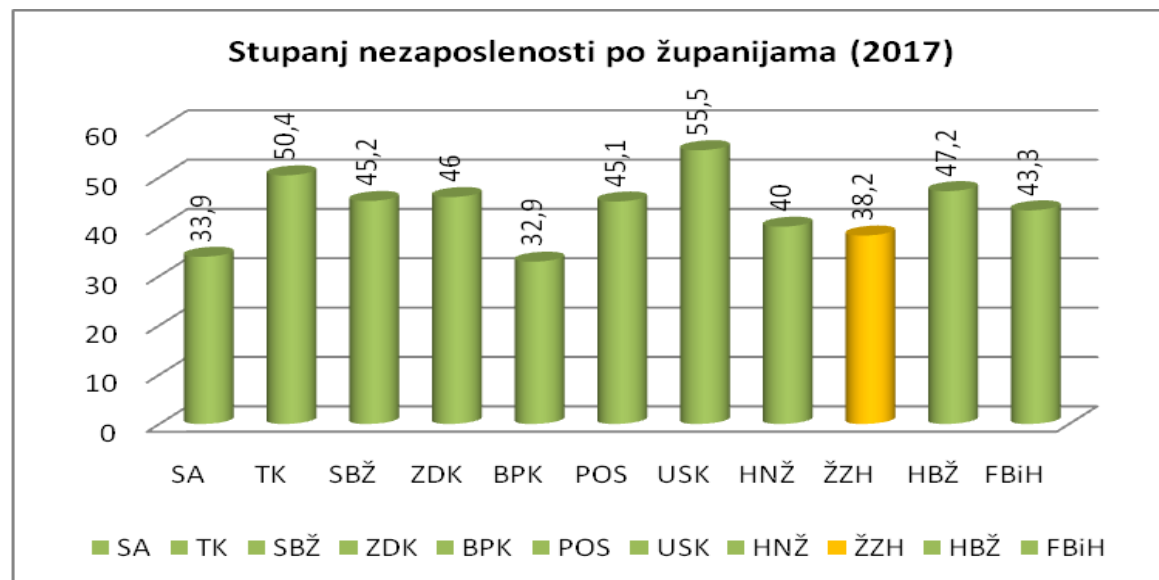

Slika 29: Struktura nezaposlenih po stručnoj spremi (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Slika 30: Nezaposleni po dužini čekanja na posao (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

U usporedbi stupnja nezaposlenosti po županijama i FBiH, ŽZH se u 2017. godini nalazi na osmom mjestu, odnosno treća po redu s najmanjim stupnjem nezaposlenosti. Manji stupanj nezaposlenosti imaju samo Bosansko-podrinjska županija i Sarajevska županija.

Slika 31: Stupanj nezaposlenosti po županijama (Izvor:FZS)

Prosječna plaća i umirovljenici

U ukupnoj kvaliteti života ključnu ulogu ima visina osobnog dohotka odnosno visina plaće. Prosječna neto plaća za 2017. godinu u ŽZH iznosila je 795,25 KM, što je povećanje za 4% u odnosu na 2015. godinu. Međutim, iz donje tablice je vidljivo kako je prosječna plaća u ŽZH još

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

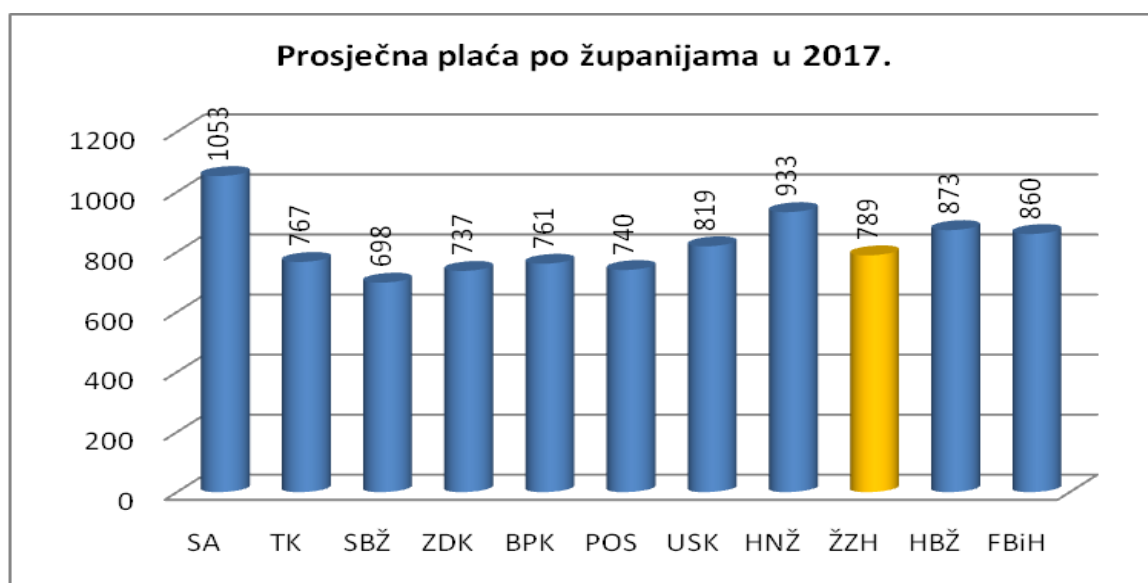
uvijek niska, te je niža od prosječne plaće u Federaciji BiH. Naime, prosječna plaća u Federaciji BiH je u 2017. godini bila 860 KM.

PROSJEČNA NETO PLAĆA U KM			
	2015. godina	2016. godina	2017. godina
Općina Grude	834,00 KM	837,00 KM	925,00 KM
Općina Ljubuški	870,00 KM	861,00 KM	836,00 KM
Općina Posušje	658,00 KM	656,00 KM	671,00 KM
Grad Široki Brijeg	710,00 KM	717,00 KM	754,00 KM
ŽZH	759,00 KM	759,00 KM	789,00 KM
FBiH	830,00 KM	839,00 KM	860,00 KM

Tabela 3: Visina prosječne neto plaće (Izvor: FZS)

Kada promatramo visinu prosječne neto plaće po općinama i gradu onda možemo vidjeti kako je najveća prosječna neto plaća u 2017. godini bila u općini Grude 925 KM, te potom u općini Ljubuški 836 KM. Slijedi grad Široki Brijeg sa 754 KM, a najniža prosječna neto plaća je u 2017. godini bila u općini Posušje 671 KM. Kada promatramo trend u tri promatrane godine tj. od 2015. do 2017. godine možemo vidjeti kako je u općini Grude zabilježen rast za oko 10% u odnosu na početnu 2015. godinu kada je prosječna plaća iznosila 834,00 KM. Općina Ljubuški u promatranom razdoblju bilježi pad iznosa prosječne plaće. Od 2015. godine do 2017. godine prosječna neto plaća je manja za 4% te je 2017. godine iznosila 836,00 KM. Prosječna plaća u općini Posušje je 2015. godine iznosila 658,00KM, a 2017. godine 671,00 KM što je povećanje za oko 1,9%. U Širokom Brijegu prosječna neto plaća je iznosila 710,00 KM na početku promatranog razdoblja, te 754,00 KM na kraju promatranog razdoblja, što je povećanje za oko 6%.

U usporedbi prosječne plaće ŽZH sa prosječnim plaćama ostalih županija i FBiH, ŽZH se nalazi na šestom mjestu. Veću prosječnu plaću imaju Sarajevska županija, Unsko-sanska županija, Hercegovačko-neretvanska županija, Hercegbosanska županija i FBiH. Kada usporedimo prosječnu plaću FBiH koja iznosi 860KM sa prosječnom plaćom ŽZH, plaća u ŽZH je manja od prosjeka FBiH za 8,2%.

Slika 32: Prosječna plaća po županijama (Izvor:FZS)

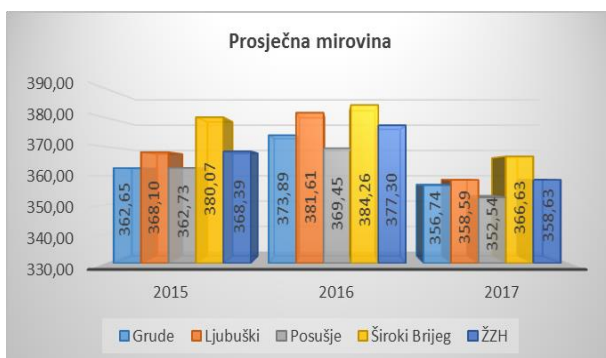
Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Broj umirovljenika u promatrane tri godine također bilježi rast. U odnosu između broja zaposlenih i umirovljenika u razdoblju od 2015. do 2016. godine nije bilo većih promjena, dok u razdoblju od 2016. do 2017. godine dolazi do negativnog trenda. Najveći broj zaposlenih na jednog umirovljenika je u općini Posušje te potom u općini Grude, a najmanji u općini Ljubuški.

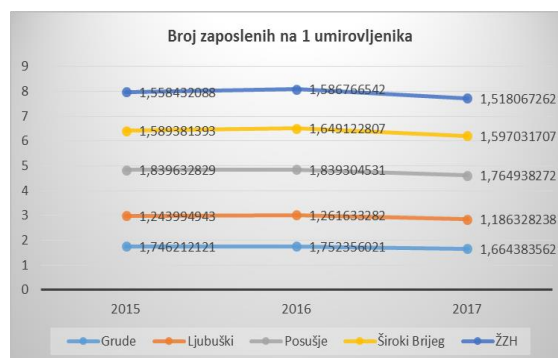
BROJ UMIROVLJENIKA			
	2015. godina	2016. godina	2017. godina
ŽZH	10.970	11.214	11.333
FBiH	340.848	345.629	346.538

Tabela 4: Broj umirovljenika (Izvor: FZS)

Prosječna mirovina u ŽZH za 2017. godinu je iznosila 358,63 KM što je za oko 3% manje nego u početnoj promatranoj 2015. godini. Najviši iznos isplaćene mirovine, kroz sve tri promatrane godine je bio u Širokom Brijegu, potom u općini Ljubuški. Najmanji iznos prosječne mirovine bilježi općina Posušje.

Slika 33: Visina prosječne mirovine (Izvor: FZS)

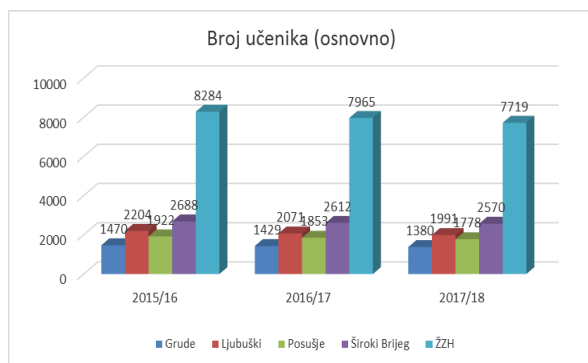
Slika 34: Broj zaposlenih na 1 umirovljenika (Izvor: FZS)

Kada napravimo usporedbu broja zaposlenih na jednog umirovljenika na razini ŽZH i Federacije BiH možemo vidjeti da je broj zaposlenih na jednog umirovljenika veći u ŽZH nego na razini Federacije BiH. Broj zaposlenih na jednog umirovljenika u ŽZH je 1,52 dok je u Federaciji BiH taj odnos 1,08.

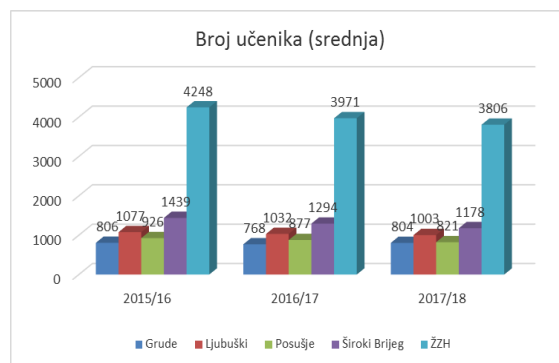
Obrazovanje

Promatrajući pokazatelje osnovnoškolskog obrazovanja možemo vidjeti kako je broj učenika u velikom padu. U ŽZH je u 2017/18 školskoj godini u odnosu na školsku 2015/16 godinu u osnovnu školu upisano 565 učenika manje ili 6,82%. Najveći pad broja upisanih učenika u osnovnu školu u 2017/18 u odnosu na 2015/16 zabilježen je u Ljubuškom i to za 213 učenika ili 9,66%, a najmanji pad je zabilježen u Grudama i to 90 manje upisanih učenika što je 6,12% manje upisanih učenika. U Širokom Brijegu je u istom razdoblju upisano manje 118 učenika ili 4,39% manje dok je u Posušju upisano manje 144 učenika ili 5,36%.

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

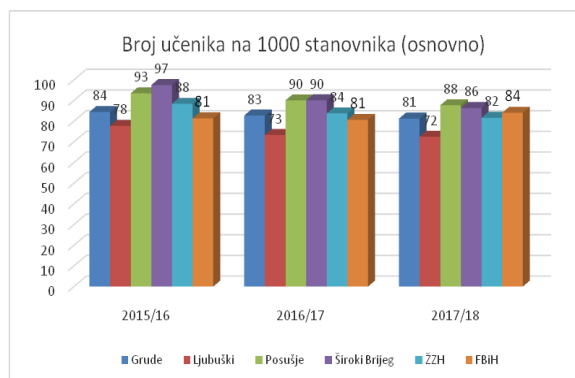
Slika 35: Broj upisanih učenika u osnovnu školu
(Izvor:Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa)

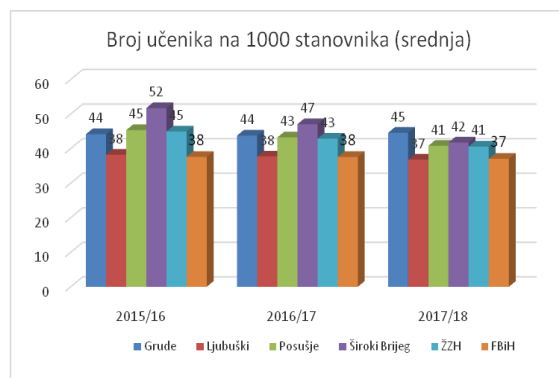
Slika 36: Broj upisanih učenika u srednju školu
(Izvor:Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa)

Kao i kod osnovnoškolskog obrazovanja, u srednjim školama u ŽZH kroz promatrano razdoblje vidljivo je smanjenje broja učenika. U ŽZH je u 2017/18 školskoj godini u odnosu na školsku 2015/16 godinu u srednju školu upisano 442 učenika manje što je 11% manje upisanih učenika. Najveći pad broja upisanih učenika u srednju školu u 2017/18 u odnosu na 2015/16 je zabilježen u Širokom Brijegu i to za 261 učenika ili 18,14%, a najmanji pad je zabilježen u Grudama i to 2 manje upisana učenika ili 0,2%. U Ljubuškom je u istom razdoblju upisano 74 učenika manje ili 6,87%, dok je u Posušju upisano 105 učenika manje ili 11,35%.

Kada promatramo broj učenika osnovnih škola na 1000 stanovnika, najveći negativni trend zabilježen je u Širokom Brijegu, zatim u općini Ljubuški. Međutim, sve tri općine i grad bilježe negativni trend. Kod srednjoškolskog obrazovanja najveći negativni trend broja učenika na 1000 stanovnika ima grad Široki Brijeg. U općinama Ljubuški i Posušje također je zabilježen negativan trend kod sve tri promatrane godine, dok općina Grude u razdoblju od 2016. do 2017. godine bilježi pozitivan trend.

Slika 37: Broj učenika na 1000 stanovnika – osnovno
(Izvor: FZZPR)

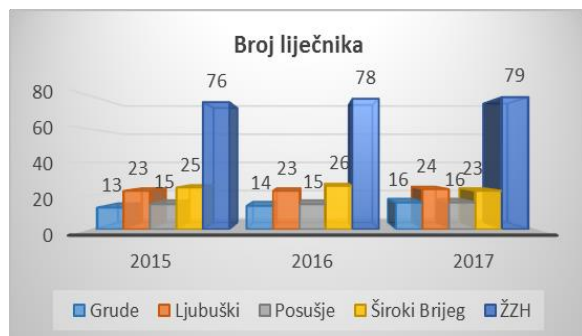
Slika 38: Broj učenika na 1000 stanovnika – srednje
(Izvor: FZZPR)

Iz pregleda podataka vidljivo je kako je broj učenika osnovnog obrazovanja na 1000 stanovnika u ŽZH manji nego na razini Federacije BiH, dok je broj učenika srednjeg obrazovanja na 1000 stanovnika veći u ŽZH nego na razini Federacije BiH.

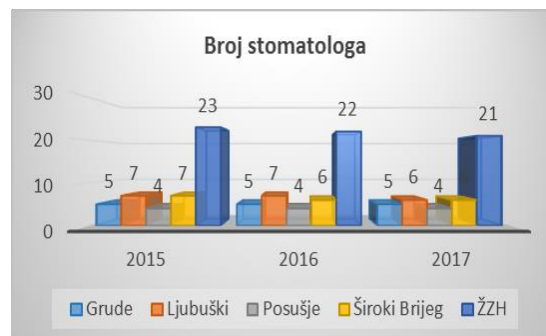
Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Zdravstvena i socijalna zaštita

Broj liječnika u ŽZH kroz promatrane tri godine ima pozitivan trend, dok je kod broja stomatologa negativan trend. U prvoj i drugoj godini promatranog razdoblja najveći broj liječnika je bio u Širokom Brijegu, dok je u zadnjoj promatranoj godini najveći broj liječnika zabilježila općina Ljubuški. Što se tiče broja stomatologa, općine Grude i Posušje su kroz sve tri godine promatranog razdoblja imale isti broj, dok su Ljubuški i Široki Brijeg zabilježile pad broja stomatologa.

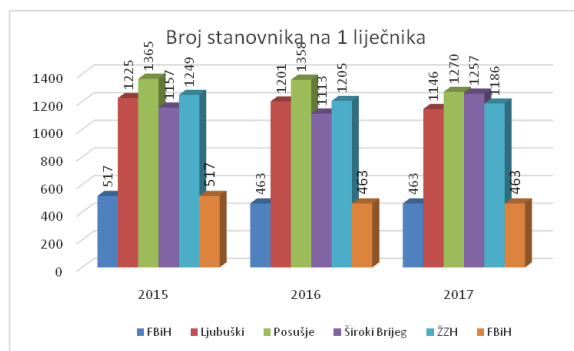

Slika 39: Broj liječnika (Izvor: FZS)

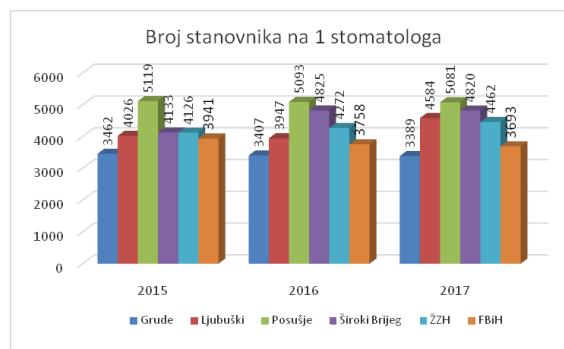

Slika 40: Broj stomatologa (Izvor: FZS)

Najveći broj stanovnika na 1 liječnika je u općini Posušje, a najmanji u gradu Širokom Brijegu, isto kao i kod broja stanovnika na 1 stomatologa.

Slika 41: Broj stanovnika na 1 liječnika (Izvor: FZS)

Slika 42: Broj stanovnika na 1 stomatologa (Izvor: FZS)

Kada promatramo odnos broja stanovnika na jednog liječnika i na jednog stomatologa u ŽZH u odnosu na Federaciju BiH možemo vidjeti kako je taj odnos puno povoljniji na razini Federacije BiH nego na razini ŽZH. Ovo je ponajviše iz razloga što su stanovnici u ŽZH najviše upućeni na kliničko bolnički centar u Mostaru koji je u HNŽ.

Prema trenutnim podacima Zavoda za zdravstveno osiguranje, proizlazi da je sto posto stanovništva u odnosu na ukupan broj stanovnika u Zapadnohercegovačkoj županiji obuhvaćeno zdravstvenim osiguranjem.

Broj korisnika stalne novčane pomoći je u padu kroz promatrano razdoblje. Od 2015. do 2017. godine broj korisnika stalne novčane pomoći se smanjio za 83 korisnika, a sredstva koja se izdvajaju za tu kategoriju također imaju negativan trend. U 2017. godini izdvaja se 78.837,00 KM manje nego u početnoj promatranoj godini. Broj korisnika jednokratne novčane pomoći je u porastu i u 2017. godini broji 5 korisnika više nego u početnoj promatranoj godini. U 2017. godini izdvajalo se 4.950,00 KM više za ovu kategoriju nego u 2015. godini.

Izvešće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

SOCIJALNA POMOĆ						
Kategorije	2015		2016		2017	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Stalna novčana pomoć	654	659.964,00	611	623.260,00	571	581.127,00
Jednokratna novčana pomoć	161	24.000,00	151	25.000,00	166	28.950,00

Tabela 5: Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Za kategoriju "Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe" sredstva su se izdvajala samo 2015. godine iz županijskog proračuna, dok su se zadnje dvije godine sredstva izdvajala iz proračuna FBiH.

POSEBNA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE						
Kategorije	2015		2016		2017	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe	385	216.000,00	0	0	0	0
Osposobljavanje za život i rad	93	133.920,00	78	112.320,00	88	120360
Smještaj u drugu obitelj	13	49.300,00	12	45.600,00	10	36.600,00
Smještaj u ustanovu socijalne zaštite	131	1.113.835,78	133	1.138.563,95	140	1.175.758,00
Novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale	25	3.750,00	36	5.400,00	28	4.200,00

Tabela 6: Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Kod porodiljnih naknada samo je u kategoriji "Pomoć majci koja nije u radnom odnosu" porast broja korisnika i novčanih izdvajanja. U 2017. godini broj korisnika je bio veći za 272, a novčana izdvajanja za tu kategoriju su veća za 35.100,00 KM.

PORODILJNE NAKNADE						
Kategorije	2015		2016		2017	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Naknada umjesto plaće zaposlenoj majci	213	1.365.703,00	202	1.225.746,16	177	785.168,63
Pomoć majci koja nije u radnom odnosu	132	255.400,00	407	246.800,00	404	290.500,00
Jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta	726	305.600,00	670	285.700,00	709	293.900,00

Tabela 7: Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Broj korisnika u kategoriji "Subvencija smještaja u ustanove predškolskog odgoja" je u porastu kroz promatrano razdoblje, i to broj korisnika se povećao za 110, a iznos koji se izdvaja za tu kategoriju također se povećao i u 2017. godini je viši za 63.534,98 KM. Broj korisnika školarina i stipendija je u padu i u 2017. godini je 56 korisnika manje, a iznos koji se izdvaja za ovu kategoriju

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

u 2017. godini je manji za 49.200,00 KM. Sredstva za ovu kategoriju izdvajaju se iz općinskih i gradskog proračuna.

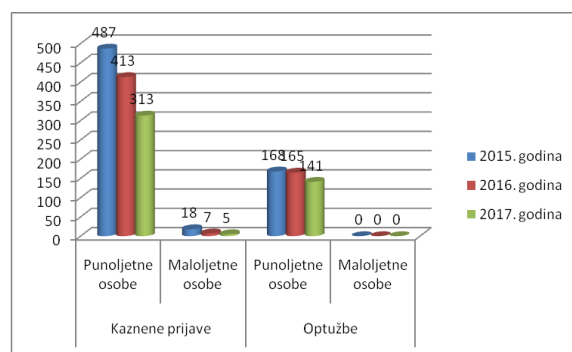
SUBVENCIJE,ŠKOLARINE I STIPENDIJE						
Kategorije	2015		2016		2017	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Subvencije smještaja u ustanove predškolskog odgoja	314	377.464,00	327	331.124,75	424	440.998,98
Školarine i stipendije đacima i studentima	206	199.200,00	115	115.000,00	150	150.000,00

Tabela 8: Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

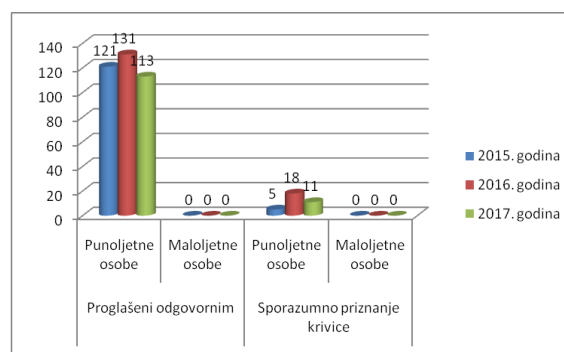
Za kategoriju "Civilne žrtve rata" izdvaja se 70% sredstava iz proračuna FBiH i 30% iz proračuna ŽZH. Broj korisnika socijalne zaštite ove kategorije na području županije iznosi 64, a novčani iznos koji se izdvaja je oko 20.000,00 KM, od toga oko 14.000,00 iz proračuna FBiH i oko 6.000,00 iz proračuna ŽZH.

Sigurnost

U segmentu sigurnosti, u promatranom razdoblju bilježi se trend smanjenja broja kaznenih prijava i broja optužbi, koje su se smanjile za 37% odnosno za 16% kroz tri promatrane godine. Broj osoba koje su proglašene odgovornim u prve dvije godine promatranog razdoblja se povećao za 8%, a u 2017. godini se smanjio za 14%. Broj sporazuma o priznanju krivice se u prve dvije godine povećao za čak 260%, a u 2017. godini se smanjio za 39%.

Slika 43: Broj kaznenih prijava i optužbi (Izvor: FZS)

Slika 44: Proglašeni odgovornim i sporazum o priznanju krivice (Izvor: FZS)

2.4. Okoliš i infrastruktura

Ovo poglavlje daje kratki pregled prometne i komunalne infrastrukture u ŽZH. Pregled je urađen na temelju prikupljenih statističkih podataka kao i informacija dostavljenih od općina i grada u ŽZH. Kao što je vidljivo iz Tabele 9 ukupna dužina regionalnih putova iznosi 148 km, i najviše ih se nalazi u Posušju, a najmanje u Širokom Brijegu. Magistralnih putova je ukupno 107 km, a njih je najviše u Ljubuškom, a najmanje u Grudama.

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

PROMETNA INFRASTRUKTURA (u km)				
	<i>Površina u km²</i>	<i>Željezničke pruge</i>	<i>Magistralni putovi</i>	<i>Regionalni putovi</i>
<i>Općina Grude</i>	221	0	18	31
<i>Općina Ljubuški</i>	293	0	37	42
<i>Općina Posušje</i>	461	0	25	60
<i>Grad Široki Brijeg</i>	388	0	27	15
ŽZH	1.362	0	107	148
FBiH	26.110	695	2.008	2.689

Tabela 9: Prometna infrastruktura (Izvor: FZZPR)

Prema podacima dostavljenim od strane općina i grada dužina lokalnih putova u ŽZH iznosi oko 1000 km, a najviše ih se nalazi u Ljubuškom, zatim u Posušju, pa u Širokom Brijegu. Najmanje lokalnih cesta je u Grudama. Od ukupne dužine lokalnih cesta, oko 32% ih još uvijek nije asfaltirano. Najviše lokalnih cesta koje još uvijek nisu asfaltirane nalazi se u Širokom Brijegu, oko 90 km ili oko 51% od ukupne dužine lokalnih cesta.

Na temelju prikupljenih podataka od općina i grada napravljen je pregled stanja komunalne odnosno vodovodne i kanalizacijske infrastrukture. Kada promatramo komunalnu infrastrukturu možemo vidjeti kako je u ŽZH ukupno izgrađeno 993 km vodoopskrbnog sustava koji uključuje i primarnu i sekundarnu mrežu. Na vodoopskrbni sustav je priključeno 19.901 domaćinstava što čini 76% ukupnog broja domaćinstava (prema popisu stanovništva iz 2013. god. broj domaćinstava je 25.081). Najmanji postotak domaćinstava priključenih na vodovodnu mrežu je u Širokom Brijegu 68% te potom u Posušju 70%. Najviše je u Grudama 93% pa potom u Ljubuškom 79%.

Ukupna dužina izgrađene kanalizacijske mreže u ŽZH je 43,8 km, a na mrežu je u cijeloj županiji priključeno 3320 domaćinstava što čini oko 13% ukupnog broja domaćinstava županije. Najveći postotak domaćinstava priključenih na kanalizacijsku mrežu od ukupnog broja domaćinstava zabilježen je u Ljubuškom 28%, te potom u Grudama 11% pa u Širokom Brijegu 9%, dok u Posušju nije razvijen sustav kanalizacijske mreže te nema priključenog stanovništva.

3. Sustav upravljanja razvojem

U ovom poglavlju prikazano je stanje institucionalnih kapaciteta u kontekstu upravljanja razvojem sa preporukama za njihovo unapređenje. Kratki pregled institucionalnih kapaciteta odnosi se i na županijsku razinu i na lokalnu razinu. Pod institucionalnim kapacitetima se podrazumijevaju kako ljudski, tako i organizacijski i financijski kapaciteti za razvoj.

3.1. Organizacijski kapaciteti

Vlada ŽZH je krajem 2016. godine osnovala Ured za europske integracije koji je zadužen za koordinaciju procesa europskih integracija u ŽZH te za poslove upravljanja odnosno koordinacije razvoja u ŽZH. Ured je većim dijelom 2017. godine imao samo Vršitelja dužnosti Ravnatelja, te se radilo na organizaciji i popunjavanju ureda. Međutim, tijekom cijele godine Ured je vodio proces koordinacije i popunjavanja Upitnika Europske komisije u sklopu izrade mišljenja Europske unije za status kandidata BiH za članstvo u EU. Ured je tek krajem 2017. godine formalno imao 3 zaposlene osobe od kojih je jedan Ravnatelj. U ostalim institucijama na županijskoj razini još uvijek nije vršena prilagodba ustroja koja bi u potpunosti odgovarala izazovima i dinamici razvojnih procesa. Na razini županije aktivnu ulogu u provedbi projekata ima Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke HERAG koja provodi projekte samostalno ili u partnerstvu sa ostalim institucijama.

Lokalna samouprava odnosno općine i grad dijelom su prilagodile svoje ustrojbene strukture na način da su formirale Tijela za upravljanje razvojem (JURA) ili su formirale razvojne timove koje vrše poslove koordinacije razvojnih aktivnosti. Međutim, još uvijek ta tijela i timovi nisu u potpunosti popunjeni ili formalizirani. Također, jedinice lokalne samouprave (Široki Brijeg, Ljubuški i Posušje) imaju važeće Integrirane strategije lokalnog razvoja osim općine Grude koja je u procesu izrade strategije.

3.2. Ljudski kapaciteti

Po pitanju ljudskih kapaciteta u kontekstu razvoja i razvojnih procesa može se konstatirati da su ljudski kapaciteti još uvijek nedostatni. Ovo je posebno izraženo na razini županije gdje ne postoji dovoljan broj ljudi koji se na izravan način može uključiti u razvojne procese kao što su strateško planiranje, priprema i provedba projekata te programiranje. Veliki je nedostatak nepoznavanje engleskog jezika koji je u većini slučajeva radni jezik kada se radi na pripremi razvojnih projekata iz EU ili drugih bilateralnih programa. Također, važno je naglasiti činjenicu da je u kontekstu izgradnje ljudskih kapaciteta za razvojne procese odnosno pripremu i provedbu projekata postojeća visina plaća državnih službenika, odnosno nemogućnost stimuliranja ljudi koji su zaduženi za pripremu ili provedbu projekata, vrlo ograničavajući čimbenik. Potrebno je pronaći način kako stimulirati ljude koji su izravno uključeni u pripremu i provedbu projekata Europske unije, u skladu s primjerima dobre prakse.

3.3. Financijski kapaciteti

Pored ljudskih i organizacijskih kapaciteta jedan od većih izazova koji se postavlja pred ŽZH i pred općine i grad su financijska sredstva za predfinanciranje kao i za sufinanciranje projekata. Naime, sve više programa i projekata zahtjeva da se projektne aktivnosti samostalno financiraju, te se nakon izvješća i opravdanih sredstava vrši refundiranje utrošenih i opravdanih sredstava. Ovakav pristup zahtjeva da se općine, grad ili županijske institucije zadužuju kod banaka kako bi osigurale potrebna sredstva za provedbu projekata. Na primjer, u 2017. godini je kroz različite programe ili projekte EU u ŽZH ugovoreno projekata u vrijednosti nešto iznad 2 milijuna EUR. Od tog iznosa grant sredstva su oko 1,5 milijuna EUR. Skoro svi projekti zahtijevaju određen iznos

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

---

predfinanciranja ili sufinanciranja. Samo u okviru trilateralnog programa prekogranične suradnje HR-BiH-MNE u ŽZH su u 2017. godini sljedeće institucije iz ŽZH potpisale partnerske ugovore i krenule s provedbom projekata u vrijednosti oko 1.800.000 EUR:

- Grad Široki Brijeg i Općina Grude u projektu „Adriatic Canyons Adventure Tours – ADRIATIC CANYONING“ u vrijednosti cca 780.000 EUR
- Općina Posušje i HERAG - „Jačanje konkurentnosti malog i srednjeg poduzetništva u sektoru metala i plastike kroz razvijanje mreže znanja i zajedničke poduzetničke infrastrukture“ – COMPETE PLAMET u vrijednosti cca 748.000 EUR
- Zavod za poljoprivredu ŽZH – „Kontrola i smanjenje uporabe pesticida u ŽZH“ u vrijednosti cca 28.000 EUR
- Dom zdravlja Ljubuški – „Quality and Accessibility Improvement of Health Care in CBC area of Adriatic Hinterland“ u vrijednosti cca 250.000 EUR

Iz gornjeg primjera je evidentno da se moraju razviti mehanizmi sufinanciranja projekata odnosno određene sheme kroz koje će se organizacijama i institucijama olakšati priprema kao i financiranje projekata. Naime, u BiH za sada ne postoji niti jedan financijski mehanizam koji podržava financijsku provedbu projekata financiranih iz EU fondova.

Također, javlja se potreba za uspostavom određenog financijskog instrumenta na razini županije kroz koji bi se moglo upravljati razvojnim procesima i stimulirati razvojne projekte. Ovo je prije svega potrebno poradi poticanja razvoja poduzetništva mladih, ruralnog razvoja i poljoprivrede te turizma, kao i istraživanja i razvoja.

Iz prethodnih analiza također proizlazi potreba za intenzivnijim i konkretnijim obukama i edukacijama ljudi u ŽZH s posebnim naglaskom na mlade kako bi se proširio krug ljudi koji se mogu uključiti u razvojne procese bilo kroz institucije ili kroz privatni i nevladin sektor. Jedna od glavnih izazova je svakako i nedostatak potrebne dokumentacije (studije, planovi, projektna dokumentacija) na temelju koje se mogu raditi planovi i pripremati projekti. Stoga je potrebno u budućnosti usmjeriti pažnje na izradu potrebnih dokumenata, planova i studija na temelju kojih će se u perspektivi povlačiti veća sredstva iz EU fondova. Bez odgovarajućih organizacijskih, ljudskih te financijskih kapaciteta kao i bez odgovarajuće podloge u spremnoj dokumentaciji neće biti moguće povući ozbiljnija sredstva za financiranje projekata u županiji.

4. Pregled provedbe strategije za 2017. godinu

Strategija razvoja ŽZH usvojena je 2013. godine i ŽZH je bila prva županija u Federaciji BiH koja je izradila strategiju razvoja sukladno Metodologiji za integrirano planiranje lokalnog razvoja ili MIPRO metodologiji. Sastavni dio procesa provedbe strategije je i praćenje njene provedbe. Struktura i sadržaj pregleda provedbe strategije preporučeni su Smjernicama za izvještavanje i planiranje koji su izrađeni uz potporu UNDP ILDP projekta u 2017. godini u sklopu pružanja tehničke pomoći županijama u procesu strateškog planiranja i upravljanja razvojem. Nositelj izrade pregleda provedbe strategije je Ured za europske integracije Vlade ŽZH, a izrada pregleda pokrenuta je slanjem obrazaca sudionicima Razvojnog foruma koji je održan krajem 2017. godine, a koji je uključivao predstavnike svih institucija iz ŽZH.

Pored toga, u 2017. godini izvršena je srednjoročna evaluacija Strategije razvoja ŽZH 2014-2020 u okviru projekta ILDP kojeg provodi UNDP. Na temelju evaluacije date su preporuke za nastavak provedbe i izvješćivanja, kao i preporuke za sljedeći ciklus planiranja.

4.1. Struktura strategije

Strategija ima 3 strateška cilja i 15 prioriternih ciljeva u okviru kojih su predviđene 42 razvojne mjere. Pregled Strateških i prioriternih ciljeva prikazan je u Tabeli 10.

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITENI CILJEVI
Strateški cilj 1: Ekonomski jaka županija	1.1. Konkurentno, malo i srednje poduzetništvo
	1.2. Povoljna ulagačka klima u županiji
	1.3. Organizirani za osvajanje novih tržišta
	1.4. Stvoreni prepoznatljivi proizvodi
	1.5. Iskorištenje postojećih potencijala
Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija	2.1. Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe
	2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada
	2.3. Socijalno zbrinute, zaposlene i društveno povezane osobe s invaliditetom, osobe s posebnim potrebama i ugrožene osobe
	2.4. Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost
	2.5. Spriječena ovisnost
	2.6. Povećan natalitet
Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija	3.1. Usuglašeni pravni propisi
	3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš
	3.3. Aktivan sustav pripreme, implementacije i praćenja projekata
	3.4. Smanjena korupcija

Tabela 10: Pregled strateških i prioriternih ciljeva

4.2. Kratki sažetak akcijskog plana za 2017-2019 godinu

U cilju operacionalizacije strategije razvoja izrađuju se trogodišnji operativni planovi koji se rade po modelu 1+2 i u kojima se identificiraju projekti koji će se provoditi u sljedećem trogodišnjem razdoblju. S obzirom da je Strategija razvoja ŽZH bila prva strategija koja je izrađena i usvojena u Federaciji BiH, utoliko se i na temelju nje razvijao cjelokupan proces strateškog planiranja u ostalim županijama. Tako su i operativni planovi doživljavali svoju nadogradnju. S obzirom da je u 2017. godini planirana srednjoročna evaluacija provedbe strategije, te su kroz projekt ILDP

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

razađivane smjernice za operativno planiranje i izvješćivanje, tako je i akcijski plan 2017-2019 bio prijelazno rješenje koje je bilo input za sljedeći ciklus planiranja nakon preporuka iz evaluacije koje su završene krajem 2017. godine. U prethodnom razdoblju provedbe strategije izrađena su dva operativna plana:

1. Trogodišnji Operativni plan 2014-2016
2. Trogodišnji Operativni plan 2017-2019

Pregled provedbe strategije pokriva drugi operativni plan tj. razdoblje od 2017. do 2019. Za ovo trogodišnje razdoblje planirano je ukupno 13 mjera i 31 projekt. Struktura planiranih mjera i projekata je sljedeća:

- Strateški cilj 1: 3 Razvojne mjere i 5 projekata
- Strateški cilj 2: 4 Razvojne mjere i 5 projekata
- Strateški cilj 3: 6 Razvojnih mjera i 21 projekt

Ukupna vrijednost indikativno planiranih sredstava u Operativnom planu za razdoblje 2017-2019 je 28.800.500,00 KM od čega 10,87% iz vlastitih proračuna i 89,13% iz vanjskih izvora. Za prvu godinu odnosno u 2017. godini je planirano 11.483.495,00 KM za investiranje.

4.3. Ukupan pregled provedbe strategije za 2017. godinu

Iako je Operativnim planom 2017-2019 planiran samo 31 projekt prema prikupljenim informacijama od strane lokalnih i regionalnih dionika o aktivnostima i projektima provedenim u 2017. godini može se konstatirati kako su u prethodnoj 2017. godini provedena ukupno 54 projekta koja obuhvaćaju projekte provedene od strane županijskih tijela vlasti te općinskih i gradskih razina, a koja su u skladu s razvojnim mjerama, prioritetima i ciljevima. Struktura i broj projekata po ciljevima prikazana je na Slici 45.

Slika 45: Broj provedenih i započetih projekata u 2017. godini

Najviše projekata je provedeno u okviru Strateškog cilja 3 i to u Prioritetnom cilju 3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš, i to 19 projekata. Ovi projekti se najviše odnose na projekte prečišćavanja otpadnih voda i kanalizacijske sustave, vodovodnu kanalizaciju, gospodarenje otpadom, prometnu infrastrukturu i energetska učinkovitost. U prioritetnom cilju 3.1. Usuglašeni javni propisi i Prioritetnom cilju 3.3. Aktivan sustav pripreme implementacije i praćenja projekata provedena su po 3 projekta, a odnose se na elektronski registar državnih službenika i projekte koordinacije i uspostavljanja sustava upravljanja razvojem.

U Strateškom cilju 1 Ekonomski jaka županija proveden je 21 projekt. Najviše projekata provedeno je u Prioritetnom cilju 1.5. Iskorištenje postojećih potencijala i to 9 projekata.

Izješće o razvoju Źupanije Zapadnohercegovačke za 2017.

Provedeni projekti su najviše iz područja razvoja turističke ponude te donošenje zakonskih propisa. U Prioritetnom cilju 1.2. Povoljna ulagačka klima u Źupaniji provedeno je 6 projekata i to iz segmenta uređenja poslovne infrastrukture, poslovnih inkubatora, poslovnih zona i poticanje novoosnovanih subjekata gospodarstva.

U Strateškom cilju 2 Društveno odgovorna Źupanija provedeno je 8 projekata. Najviše projekata provedeno je u Prioritetnom cilju 2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada, točnije 4 projekta i to u segmentu uvođenja novih odjeljenja.

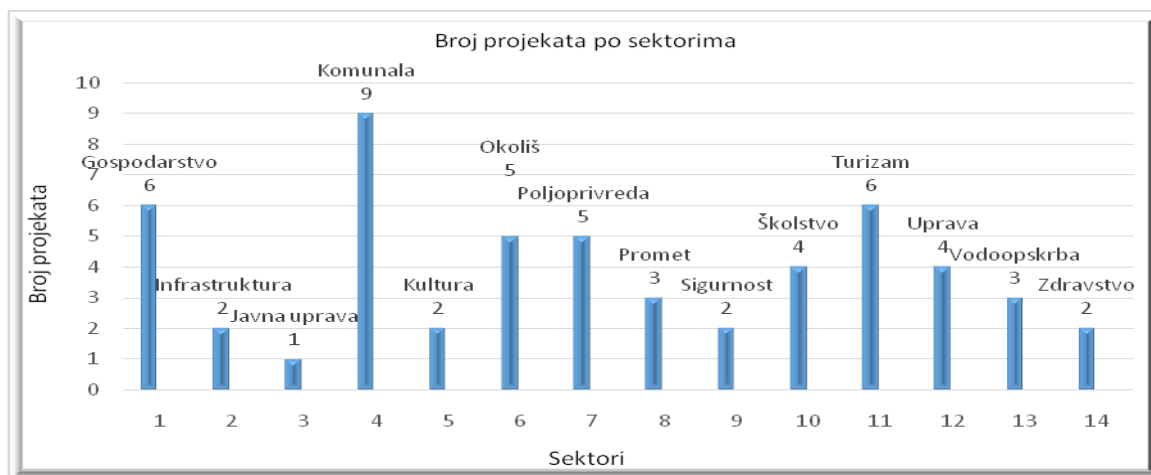
Ciljevi	Broj projekata
SC1: Ekonomski jaka Źupanija	21
PC 1.1: Konkurentno malo i srednje poduzetništvo	3
PC 1.2: Povoljna ulagačka klima u Źupaniji	6
PC 1.3: Organizirani za osvajanje novih tržišta	2
PC 1.4: Stvoreni prepoznatljivi proizvodi	1
PC 1.5: Iskorištenje postojećih potencijala	9
SC2: Društveno odgovorna Źupanija	8
PC 2.1: Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe	0
PC 2.2: Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada	4
PC 2.3: Socijalno zbrinute i zaposlene ili društveno povezane osobe s invaliditetom ili osobe s posebnim potrebama	2
PC 2.4: Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost	2
PC 2.5: Spriječena ovisnost (nedozvoljene supstance, igre na sreću i slično)	0
PC 2.6: Povećan natalitet	0
SC3: Učinkovito organizirana Źupanija	25
PC 3.1: Usuglašeni pravni propisi	3
PC 3.2: Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš	19
PC 3.3: Aktivan sustav pripreme implementacije i praćenja projekata	3
PC 3.4: Smanjena korupcija	0

Tabela 11: Pregled broja projekata po strateškim i prioritetnim ciljevima

Kada analiziramo provedbu projekata po sektorima možemo vidjeti kako je najviše projekata, točnije njih 9, provedeno u sektoru komunalne infrastrukture. Slijede sektori gospodarstva i turizma sa po 6 provedenih projekata. U sektorima okoliša i poljoprivrede provedeno je po 5 projekata. Po 4 projekta provedena su u sektorima školstva i uprave. U sektorima prometa i vodoopskrbe provedena su po 3 projekta. Po dva projekta provedena su u sektorima putne infrastrukture, kulture, sigurnosti i zdravstva, a najmanje projekata, točnije 1 projekt proveden je u sektoru javne uprave.

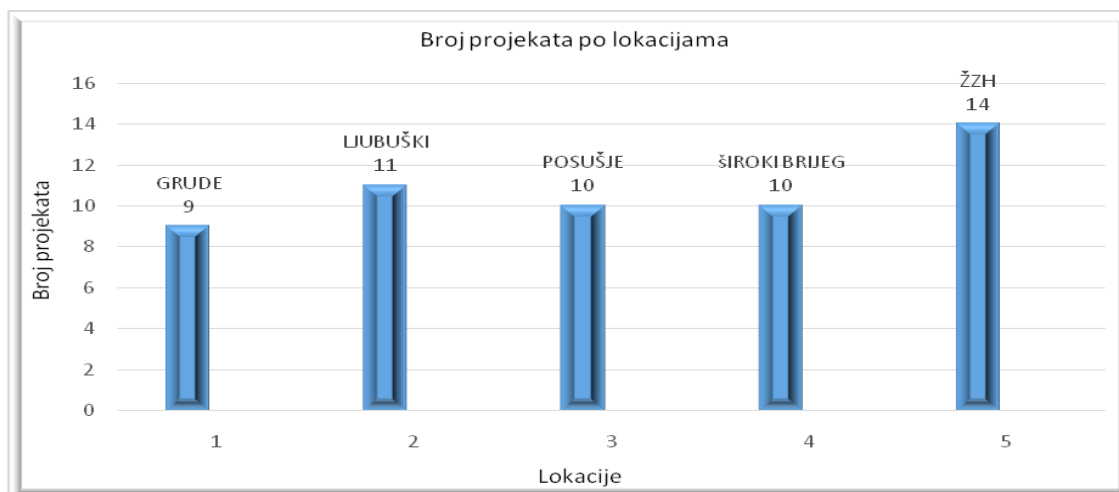

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Slika 46: Broj projekata po sektorima

Analizirajući provedbe projekata po lokacijama gdje su projekti provedeni, što je analizirano na temelju dostavljenih informacija, najviše projekata točnije 11 projekata je provedeno u općini Ljubuški. U gradu Široki Brijeg provedeno je 10 projekata, a isto toliko provedenih projekata broji općina Posušje. U općini Grude provedeno je 9 projekata. Na lokacijama koje pokrivaju više jedinica lokalne samouprave provedeno je 14 projekata.

Slika 47: Broj projekata po lokacijama

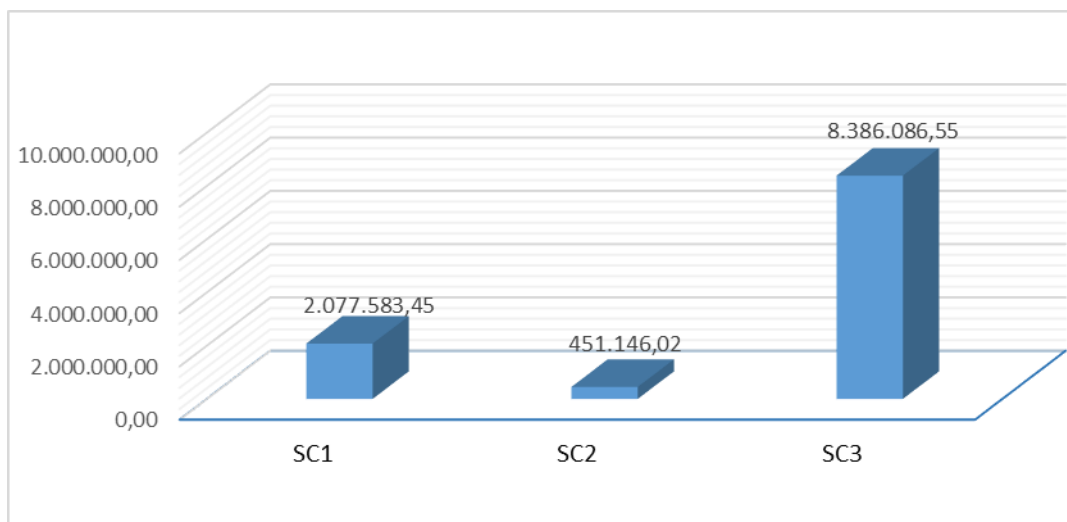
Iz prethodne analize vidljivo je kako je provedeno skoro dvostruko više projekata i aktivnosti u 2017. godini nego što je to inicijalno planirano Operativnim planom 2017-2019. Iako projekti nisu bili inicijalno planirani Operativnim planom 2017-2019 svi analizirani projekti doprinose ispunjavanju Strateških i prioritetnih ciljeva.

4.4. Pregled financijskih ulaganja za 2017. godinu

Ukupna vrijednost planiranih sredstava u Operativnom planu 2017-2019 za 31 planirani projekt je 28.800.500,00 KM od čega 10,87% iz vlastitih proračuna i 89,13% iz vanjskih izvora. U 2017. godini je planirano 11.483.495,00 KM. Kako je iz prethodnog poglavlja vidljivo ukupno je provedeno 54 projekta čija ukupna vrijednost za 2017. godinu iznosi 10.914.816,02 KM, što je 95% od inicijalno planiranog.

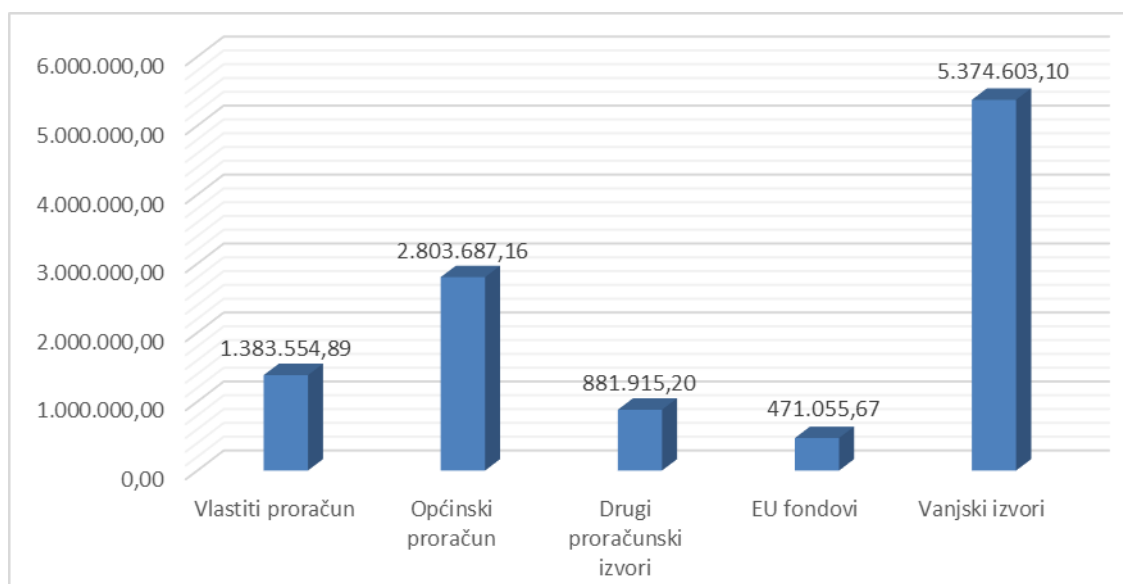
Najviše financijskih ulaganja bilo je u okviru Strateškog cilja 3: Učinkovita i organizirana županija i to 8.386.086,55 KM, te potom u Strateškom cilju 1: Ekonomski jaka županija 2.077.583,45 KM, a najmanje u Strateškom cilju 2: Društveno odgovorna županija 451.146,02 KM.

Izvešće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Slika 48: Pregled uložениh sredstava po strateškim ciljevima

Kada analiziramo financijska ulaganja za projekte koji su provedeni u 2017. godini vidjeti ćemo da je najviše financijskih sredstava uloženo iz vanjskih izvora, koji u najvećem obimu podrazumijevaju infrastrukturne projekte koje su provodile ili provode općine i grad Široki Brijeg iz kreditnih sredstava. Na drugom mjestu su ulaganja iz općinskih odnosno gradskog proračuna u iznosu od 2.803.687,16 KM, te potom iz vlastitih odnosno županijskih sredstava 1.383.554,89 KM. Iz drugih proračunskih sredstava, što podrazumijeva razinu Federacije i BiH, uloženo je 881.915,20 KM. Iz EU fondova u 2017. godini je uloženo 471.055,67 KM. Naime, veći dio projekata koji se financiraju iz EU fondova je tek započeo s provedbom u 2017. godini

Slika 49: Visina financijskih ulaganja po izvorima financiranja

Pregled visine uložениh financijskih sredstava po strateškim ciljevima detaljnije je prikazan u Tabeli 12. Kako je vidljivo najviše sredstava iz vlastitog proračuna uloženo je u sklopu Strateškog cilja 3, i to iz vanjskih izvora. U Strateškom cilju 1 najviše je sredstava uloženo iz općinskih odnosno gradskog proračuna dok je u sklopu Strateškog cilja 2 najviše sredstava uloženo iz vanjskih izvora.

Izješće o razvoju Źupanije Zapadnohercegovačke za 2017.

Strateški cilj	Vlastiti proračun	Općinski proračun	Drugi proračunski izvori	EU fondovi	Vanjski izvori
SC 1	238.858,98	722.827,07	294.463,00	253.055,67	568.378,73
SC 2	0	47.460,48	0	0	403.685,54
SC 3	1.144.695,91	2.033.399,61	587.452,20	218.000,00	4.402.538,83
UKUPNO	1.383.554,89	2.803.687,16	881.915,20	471.055,67	5.374.603,10

Tabela 12: Pregled uloženih financijskih sredstava po strateškim ciljevima

Strateški cilj 1: Ekonomski jaka Źupanija

U okviru ovog strateškog cilja proveden je 21 projekt u okviru 5 prioriteta čija je ukupna vrijednost 2.077.583,45 KM. Detaljan prikaz financijskih ulaganja po prioritetima SC 1 prikazan je u Tabeli 13.

Broj projekata	Prioriteti	UKUPNO
3	1.1. Konkurentno, malo i srednje poduzetništvo	270.000,00
6	1.2. Povoljna ulagačka klima	839.064,20
2	1.3. Organizirani za osvajanje novih tržišta	99.700,00
1	1.4. Stvoreni prepoznatljivi proizvodi	18.142,54
9	1.5. Iskorištenje postojećih potencijala	850.676,71
21	UKUPNO	2.077.583,45

Tabela 13: Visina ukupno uloženih sredstava po prioritetima Strateškog cilja 1

Visina uloženih sredstava po prioritetima i izvorima detaljno je prikazana u Tabeli 14 gdje je vidljivo da je najviše sredstava uloženo iz vanjskih izvora i to u Prioritetnom cilju Iskorištavanje postojećih potencijala tj. u sektoru razvoja turizma.

Broj proj.	Prioriteti	Vlastiti proračun	Općinski proračun	Drugi proračunski izvori	EU fondovi	Vanjski izvori
3	1.1. Konkurentno, malo i srednje poduzetništvo	80.000,00	70.000,00	0	0	120.000,00
6	1.2. Povoljna ulagačka klima	109.924,20	482.140,00	150.000,00	0	97.000,00
2	1.3. Organizirani za osvajanje novih tržišta	40.000,00	8.321,27	0	0	51.378,73
1	1.4. Stvoreni prepoznatljivi proizvodi	8.934,78	0	0	9.207,76	0
9	1.5. Iskorištenje postojećih potencijala	0	162.365,80	144.463,00	243.847,91	300.000,00
21	UKUPNO	238.858,98	722.827,07	294.463,00	253.055,67	568.378,73

Tabela 14: Visina uloženih sredstava po prioritetima u okviru Strateškog cilja 1 i izvorima sredstava

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna Źupanija

U okviru strateškog cilja 2 Društveno odgovorna Źupanija provedeno je 8 projekata u okviru 6 prioriteta čija ukupna vrijednost iznosi 451.146,02 KM. Detaljan prikaz financijskih ulaganja po prioritetima prikazan je u Tabeli 15 vidljivo je kako je najviše sredstava uloženo u prioritet 2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada.

Izvješće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Broj proj.	Prioriteti	UKUPNO
0	2.1. Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe	0
4	2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada	310.950,00
2	2.3. Socijalno zbrinute, zaposlene i društveno povezane osobe s invaliditetom, osobe s posebnim potrebama i ugrožene osobe	103.696,02
2	2.4. Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost	36.500,00
0	2.5. Spriječena ovisnost	0
0	2.6. Povećan natalitet	0
8	UKUPNO	451.146,02

Tabela 15: Visina uloženi sredstava po prioritetima u okviru Strateškog cilja 1 i izvorima sredstava

Visina uloženi sredstava po prioritetima i izvorima u okviru Strateškog cilja 2 detaljno je prikazana u Tabeli 16 gdje je vidljivo da je najviše sredstava uloženo iz vanjskih izvora i to u Prioritetnom cilju 2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada.

Broj proj.	Prioriteti	Vlastiti proračun	Općinski proračun	Drugi pror. izvori	EU fondovi	Vanjski izvori
0	2.1. Socijalno zbrinute i društveno uključene nezaposlene osobe	0	0	0	0	0
4	2.2. Usklađene potrebe i ponuda na tržištu rada	0	25.600,00	0	0	285.350,00
2	2.3. Socijalno zbrinute, zaposlene i društveno povezane osobe s invaliditetom, osobe s posebnim potrebama i ugrožene osobe	0	9.860,48	0	0	93.835,54
2	2.4. Održana kulturna tradicija i športsko/rekreativna uključenost	0	12.000,00	0	0	24.500,00
0	2.5. Spriječena ovisnost	0	0	0	0	0
0	2.6. Povećan natalitet	0	0	0	0	0
8	UKUPNO	0	47.460,48	0	0	403.685,54

Tabela 16: Visina uloženi sredstava po prioritetima u sklopu Strateškog cilja 2 i izvorima sredstava

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija

U okviru strateškog cilja 3 Učinkovito organizirana županija, provedeno je 25 projekata u okviru 4 prioritetna cilja, čija je ukupna vrijednost 8.386.086,55 KM. Detaljan prikaz financijskih ulaganja po prioritetima prikazan je u Tabeli 17. Iz Tabele je vidljivo da je najviše sredstava uloženo u Prioritetni cilj 3.2. Učinkovito pružanje usluga uz zaštićen okoliš i to 8.086.236,55 KM.

Broj proj.	Prioriteti	UKUPNO
3	3.1. Usuglašeni pravni propisi	223.850,00
19	3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš	8.086.236,55
3	3.3. Aktivan sustav pripreme, implementacije i praćenja projekata	76.000,00
0	3.4. Smanjena korupcija	0
25	UKUPNO	8.386.086,55

Tabela 17: Visina ukupno uloženi sredstava po prioritetima Strateškog cilja 3.

Izvešće o razvoju Županije Zapadnohercegovačke za 2017.

Visina uloženi sredstava po prioritetima i izvorima u okviru Strateškog cilja 3 detaljno je prikazana u Tabeli 18 gdje je vidljivo da je najviše sredstava uloženo iz vanjskih izvora i to u Prioritetni cilj 3.2. Učinkovito pružanje usluga uz zaštićen okoliš. Također, u istom prioritetu je značajan dio sredstava uloženo iz vlastitog odnosno županijskog proračuna, kao i iz općinskih odnosno gradskog proračuna.

Broj proj.	Prioriteti	Vlastiti proračun	Općinski proračun	Drugi pror. izvori	EU fondovi	Vanjski izvori
3	3.1. Usuglašeni pravni propisi	5.850,00	0	0	218.000,00	0
19	3.2. Učinkovito pružanje javnih usluga uz zaštićen okoliš	1.062.845,91	2.033.399,61	587.452,20	0	4.402.538,83
3	3.3. Aktivan sustav pripreme, implementacije i praćenja projekata	76.000,00	0	0	0	0
0	3.4. Smanjena korupcija	0	0	0	0	0
25	UKUPNO	1.144.695,91	2.033.399,61	587.452,20	218.000,00	4.402.538,83

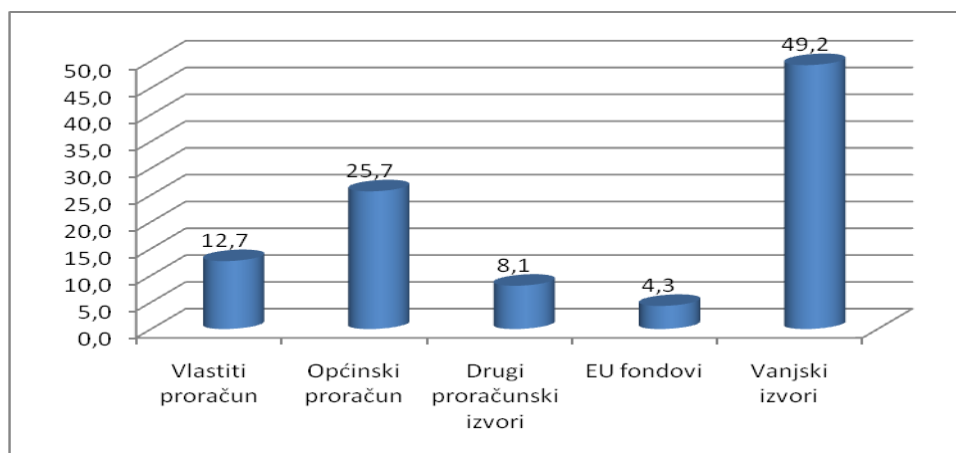
Tabela 18: Visina uloženi sredstava po prioritetima u sklopu Strateškog cilja 3 i izvorima sredstava

4.5. Zaključak

Temeljem pregleda provedbe strategije obrađenim u prethodnim poglavljima proizlazi kako je provedeno skoro dvostruko više projekata nego što je to planirano Operativnim planom (31 planiran, a 54 provedena) dok je ukupna visina ulaganja nešto manja nego što je to projicirano u Operativnom planu (11.483.495,00 KM planirano a 10.914.816,02 KM investirano).

Iz ovog proizlazi zaključak kako je proces planiranja i sustav upravljanja razvojem u Županiji još uvijek u razvoju te kako se mora obratiti veća pažnja prilikom izbora i planiranja projekata, te usklađivanje strateškog planiranja, proračunskog planiranja i planiranja javnih investicija.

Kako je vidljivo iz analize najveći dio sredstava privučen je iz vanjskih izvora i to ukupno 5.374.603,10 KM, odnosno 53,6% od ukupnih sredstava. Iz općinskog je proračuna izdvojeno 2.803.687,16 KM što je 25,7% od ukupnih sredstava, a iz vlastitog odnosno županijskog proračuna 1.383.554,89 KM, odnosno 12,7% financijskih sredstava. Iz drugih proračunskih izvora odnosno iz proračuna viših razina vlasti izdvojeno je svega 881.915,20 KM što u postotcima iznosi 8,1%.

Slika 50: Udio uloženi sredstava po izvorima financiranja

Na temelju analize provedenih projekata evidentno je kako županija i općine odnosno grad, uglavnom vlastitim naporima financiraju projekte, tj. iz vlastitog proračuna ili iz kreditnih zaduživanja, dok je udio financiranja iz proračuna viših razina vlasti vrlo nizak. Stoga je potrebno raditi na iznalaženju načina da se poveća udio financiranja lokalnih i regionalnih razvojnih projekata iz proračuna ili fondova viših razina vlasti jer se vlastitim sredstvima neće moći financirati ključni projekti u budućnosti, a također se smanjuje mogućnost zaduživanja općina, grada ili županije. Udio financiranja iz sredstava EU nije moguće planirati jer ovisi od dinamike javnih poziva EU i još uvijek vrlo ograničenog pristupa sredstvima EU od strane BiH. Međutim, očekuje se povećanje visina privučenih sredstava u 2018. i 2019. godini iz EU fondova jer je veliki dio ugovora o projektima koji se financiraju iz EU sredstava potpisan u 2017. godini.

Također, javlja se potreba za razvojem financijskog instrumenta na razini županije kroz koji bi se financirali ili sufinancirali projekti i mjere koje se definiraju strategijom. Tek na taj način bi se moglo učinkovitije upravljati razvojem te poticati prioritete u pojedinim sektorima i stimulirati lokalni i regionalni razvoj u županiji.